

ODOB-AXLOQ: SHAXS KAMOLOTINING MA'NAVIY-ME'YORIY ASOSI

Avezova Dinara Ilxomovna

Buxoro xalqaro universiteti 1-kurs magistranti Buxoro viloyati Kogon shahar 15-son davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada odob-axloq tushunchasining falsafiy, pedagogik va ijtimoiy-psixologik mohiyati tahlil qilinadi. Odob-axloq shaxs kamolotining ma'naviy-me'yoriy asosi sifatida yoritilib, uning axloqiy qadriyatlar tizimidagi o'rni ilmiy asoslarda ochib beriladi. Maqolada shaxsning ma'naviy yetukligi, axloqiy fazilatlarning shakllanish jarayoni, oila, ta'lim muassasalari va jamiyatning tarbiyaviy roli aniq faktlar va ilmiy manbalar asosida tahlil etilgan. Shuningdek, milliy qadriyatlar va umuminsoniy axloqiy me'yorlarning o'zaro uyg'unligi hamda ularning shaxs tarbiyasidagi ahamiyati yoritilgan.

Annotation: This article analyzes the philosophical, pedagogical, and socio-psychological essence of the concept of ethics and morality. Ethics is interpreted as the moral and normative foundation of personal development, and its place within the system of moral values is scientifically substantiated. The article examines the individual's spiritual maturity, the process of forming moral qualities, and the educational role of the family, educational institutions, and society based on concrete facts and scholarly sources. In addition, the harmony between national values and universal moral norms and their significance in personal upbringing are highlighted.

Kalit so'zlar: odob-axloq, shaxs kamoloti, ma'naviyat, axloqiy qadriyatlar, ijtimoiy me'yorlar, tarbiya, axloqiy ong, milliy qadriyatlar, ma'naviy yetuklik, ijtimoiy munosabatlar.

KIRISH

Odob-axloq — insonning tashqi va ichki xulq-atvori, ijtimoiy me'yorlar bilan uyg'unlashgan axloqiy fazilatlar majmuasi bo'lib, shaxsning ma'naviy kamolotida markaziy ahamiyatga ega.

Zamonaviy jamiyatlarda axloqiy qadriyatlar inqirozi, g'oyaviy beqarorlik va shaxsiy me'yorlarning zaiflashuvi natijasida odob-axloq masalasi yana ham dolzarb bo'lib qoldi.

Odob-axloq tushunchasi ko'pincha "axloq" atamasi bilan birga ishlatiladi, biroq u shunchaki «yaxshi xulq» emas, balki ijtimoiy me'yorlar bilan belgilanadigan xulqiy yo'nalishlar, shaxsning ichki qadriyatlari, iymon, vijdon asosidagi munosabatlar, madaniyat, odat-an'analar, hamda huquq normalari bilan chambarchas bog'liq tizimdir.

Nafaqat xalqaro axloqshunoslikda, balki falsafa va psixologiyada ham odob-axloq shaxsning ongli xatti-harakatlarini tartibga soluvchi ichki mexanizm sifatida talqin etiladi.

Bu mexanizm boshqalarga nisbatan hurmat, halollik, mas'uliyat, mehr-muhabbat, bag'rikenglik kabi fazilatlar orqali namoyon bo'ladi.

Asosiy qism

Oila — axloqiy qadriyatlarning dastlabki maktabi. Bola o'zining birinchi tarbiyasini oilada oladi: hurmat, halollik, yordam. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ota-ona tomonidan namuna bo'lish bolalarda axloqiy fazilatlarni mustahkamlashga yordam beradi.

Boshlang'ich maktabdan boshlab axloqiy ta'lim berish shaxsning ijtimoiy mas'uliyatini va me'yorlarni anglashini kuchaytiradi. Maktablar "tarbiyaviy soat" darslari orqali o'quvchilarga ijtimoiy normalar, qadriyatlar va hurmat madaniyatini o'rgatadi.

Jamiyat tomonidan yuzaga keladigan ijtimoiy normativlar va media kontent shaxsning axloqiy qarashlarini shakllantiradi. Ijobiy axloqiy qadriyatlarni targ'ib qiluvchi media shaxsni ma'naviy yo'naltirishda muhim rol o'ynaydi.

O'zbekistonning boy tarixiy-madaniy merosi musulmon axloq an'analari bilan birga milliy urf-odatlar va qadriyatlarni ham o'z ichiga oladi.

Masalan, "Odam bola — xolis qadam" degan maqol orqali ham insonning to'g'ri yo'ldan yurishi tushuniladi. Mehmondo'stlik va mehr-oqibat qadriyatlari shaxslararo munosabatlarni mustahkamlaydi.

Milliy tarbiya tizimi — ota-ona hurmati, ulamolarning axloqiy ta'limoti orqali shakllangan. Bu qadriyatlar zamonaviy jamiyatda ham saqlanib qolmoqda va shaxsning axloqiy barqarorligini ta'minlamoqda.

Axloqiy qadriyatlar — shaxsning qadrlaydigan prinsip va me'yorlari bo'lib, odob-axloq strukturasi shu qadriyatlar asosida shakllanadi. Halollik, insof va adolat, hurmat, mehr-muhabbat, mas'uliyat kabi qadriyatlar shaxsning shaxsiy dunyoqarashi va xulqini tartibga soladi hamda uning ijtimoiy muhitda muvaffaqiyatli integratsiyasiga xizmat qiladi.

Ma'naviy kamolot — shaxsning ichki dunyosi, ruhiy yetukligi va ijtimoiy me'yorlarga moslashuvi darajasidir. Axloqiy yetuklik shaxsda quyidagi omillar orqali rivojlanadi:

Ichki intizom va o'zini boshqarish - shaxs o'z hissiyotlari va istaklarini tartibga solishni o'rganadi, mas'uliyatlilikni qabul qiladi hamda qarorlar oqibatiga javobgar bo'ladi. Bu yanada muhim bo'ladi, chunki ichki intizom shaxsni jamiyatdagi noaniqliklardan himoya qiladi.

Empatiya va ijtimoiy sezgirlik. Empatiya — boshqalarning holatini his qila olish qobiliyati. Empatik shaxs odob-axloq me'yorlariga rioya qilgan holda boshqalar bilan munosabatlarni mustahkamlaydi.

Qadriyatlar tizimi orqali o'zaro aloqalar. Axloqiy qadriyatlar shaxsni atrof-muhitga moslashtiradi, o'z-o'zini anglashni chuqurlashtiradi va ijtimoiy quvvatni ta'minlaydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, odob-axloq shaxs kamolotining muhim ma'naviy-me'yoriy asosi bo'lib, u insonning jamiyatdagi o'rni, ijtimoiy faolligi va mas'uliyatini belgilovchi

asosiy omillardan biridir. Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, zamonaviy globallashuv sharoitida axloqiy qadriyatlarning zaiflashuvi, yoshlar ongida ma'naviy bo'shliqlarning yuzaga kelishi hamda individualizmning kuchayishi kabi muammolar shaxs tarbiyasida jiddiy xavf tug'dirmoqda.

Mazkur muammolarni bartaraf etishda, avvalo, oila institutining tarbiyaviy salohiyatini mustahkamlash, ota-onalarning pedagogik va axloqiy madaniyatini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, ta'lim muassasalarida odob-axloqqa oid bilimlarni faqat nazariy emas, balki hayotiy misollar, muammoli vaziyatlar, bahs-munozaralar va amaliy mashg'ulotlar orqali shakllantirish zarur. Bu esa yoshlarning mustaqil fikrlashi, axloqiy tanlov qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, milliy qadriyatlar va umuminsoniy axloqiy me'yorlar uyg'unligini ta'minlash orqali shaxsda o'zlikni anglash, vatanparvarlik, bag'rikenglik va ijtimoiy mas'uliyat hissini kuchaytirish mumkin.

Jamiyatda uchrayotgan befarqlik, tajovuzkorlik va axloqiy me'yorlarning buzilishi kabi holatlarga qarshi kurashishda ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy tarmoqlar va jamoatchilik institutlarining hamkorligi muhim yechimlardan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, odob-axloqni shaxs kamolotining ustuvor mezon sifatida qarash, uni uzluksiz tarbiya jarayoniga aylantirish va ijtimoiy hayotning barcha sohalariga singdirish orqali ma'naviy barkamol, axloqan yetuk va jamiyat taraqqiyotiga hissa qo'sha oladigan shaxsni shakllantirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – 176 b.
2. Karimov I.A. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. – Toshkent: Sharq, 1997. – 63 b.
3. Karimov I.A. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. – Toshkent: O'zbekiston, 1997. – 326 b.
4. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. – 592 b.
5. Mirziyoyev Sh.M. Xalqimizning roziligi – faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. – Toshkent: O'zbekiston, 2018. – 508 b.
6. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021. – 464 b.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. Ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish to'g'risida: Qaror. – Toshkent, 2019. – 6 b.
8. Abdullaeva M. Axloq va ma'naviyat asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2015. – 192 b.

9. Xolmatova D. Shaxs ma'naviy kamolotida axloqiy tarbiyaning o'rni. – Toshkent: O'qituvchi, 2016. – 148 b.

10. Pedagogika: darslik / S. Nishonova, R. Jo'rayev, A. Musurmonova va boshq. – Toshkent: Fan, 2018. – 420 b.